

TRAFIKKOPPLÆRING I UNGDOMSSKOLEN

støttmateriell til lærere

Forord

Trafikksikkerhetsarbeidet i Norge har en nullvisjon – en visjon om at ingen skal bli drept eller hardt skadet i veitrafikken. Regjeringen omtaler trafikkopplæring som en livslang prosess. Nullvisjonen bygger på et delt ansvar mellom myndighetene og den enkelte trafikant. Myndighetene skal utforme transportsystemet slik at det fremmer riktig atferd og bidrar til at menneskelige feilhandlinger ikke får alvorlige konsekvenser. Trafikantene må ta sin del av ansvaret ved å følge lover og regler og opptre aktsomt.

Nasjonal tiltaksplan for trafikksikkerhet på veg 2010 - 2013 redegjør for arbeidet med å nå målsetningen om reduksjon av drepte og hardt skadde. Tiltakene er inndelt i områdene vei, kjøretøy og trafikant. Tiltaksplanen er utarbeidet av Statens vegvesen, politiet, Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, fylkeskommunene og Trygg Trafikk.

Utdanningsdirektoratet og Trygg Trafikk har et felles ansvar for å utarbeide digitale veiledninger og støttemateriell til trafikkopplæring i skolen. Hensikten med dette heftet er å hjelpe deg som lærer å tolke læreplanmålene i trafikk og gi eksempler på praktisk gjennomføring av trafikkopplæring i skolen. Innholdet er utviklet i samarbeid med flere lærere som er Trygg Trafikk-ambassadører. Vi takker dem for arbeidet.

Det foreligger også en veiledning til Kunnskapsløftet. Veiledningen kan lastes ned fra udir.no og trafikkogskole.no/laerer.

Vi håper dere får nytte av heftet, og at elevene får god trafikkopplæring med kontinuitet og progresjon. Mens arbeidet har pågått er det bestemt at trafikk blir et valgfag på ungdomstrinnet fra høsten 2013. Det vil bli laget egen veiledning til denne læreplanen.

Oslo, november 2012

Trygg Trafikk

Innhold

Kapittel 01	Ungdom og trafikk	04
1.1	Hvilket ansvar har skolen for trafikkopplæring?	04
1.2	Hva sier Kunnskapsløftet?	06
1.3	Kort om ungdomsulykker i trafikken	07
1.4	Kjennetegn ved ungdom som trafikanter	09
1.5	Trafikkopplæring for tenåringer – noen prinsipper og anbefalinger	10
Kapittel 02	Trafikkopplæring i praksis	11
2.1	Forsøk med eggjelm	11
2.2	Temadag sykkel	12
2.3	Refleksaktiviteter	14
2.4	Statistikk	15
2.5	Et innblikk i en alvorlig ungdomsulykke	16
2.6	Rollespill knyttet til en alvorlig ulykke	16
2.7	Aktivt verdivalg – med påstander	17
2.8	Aktivt verdivalg – egne meninger	17
2.9	Argumentasjonsoppgave om bruk av bilbelte	18
2.10	Argumentasjon for standpunkter om biltrafikk	19
Kapittel 03	Viktige styringsdokumenter for elevenes sikkerhet	20
3.1	Skolens ansvar for elevenes sikkerhet i skoletiden	20
3.2	Skolens ansvar for elevenes sikkerhet på skoleveien	21
Kapittel 04	Anbefalinger for en trafikksikker skole	22

KAPITTEL 01

Ungdom og trafikk

1.1 Hvilket ansvar har skolen for trafikkopplæring?

Foreldre er viktige rollemodeller og har hovedansvaret for trafikkopplæring av sine barn.

Skolens ansvar for trafikkopplæring kommer til uttrykk gjennom:

- læreplanens generelle del
- mål i Kunnskapsløftet
- forskrift om miljørettet helsevern

I generell del av læreplanen står det blant annet at skolen skal «ruste barn til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og sitt liv». Videre står det at opplæringen må «tilføre holdninger og kunnskaper som varer livet ut» og «lære de unge å se framover og øve evnen til å treffe valg med fornuft». Læreplanen danner et grunnlag for at alle barn og unge skal få en felles, kontinuerlig og god trafikkopplæring, men dette må følges opp ved den enkelte skole.

Relevante mål i Kunnskapsløftet er knyttet til naturfag, og fra høsten 2013 til trafikk valgfag. Den organiserte opplæringen på skolen og den individuelle veiledningen ungdommen får hjemme bør utfylle og forsterke hverandre. Det er viktig at hjem og skole samarbeider om felles holdninger og god atferd i trafikken.

Skolens ansvar for elevenes sikkerhet

i skoletiden er knyttet til forskrift om miljørettet helsevern (§1) som sier at «virksomheten skal drives slik at skader og ulykker forebygges». Det er derfor viktig at rutiner for trafikksikkerhet innarbeides og at elever, lærere og foreldre gjøres kjent med disse rutinene.

Trafikkopplæringens omfang og nivå i skolen ble kartlagt av Utdanningsdirektoratet høsten 2009. Kartleggingen viste:

70% av skolene har trafiksikkerhet eller trafikkrelatert opplæring nedfelt i sine planer.

21% av skolene har organisert arbeidet gjennom en trafikkansvarlig lærer.

- Færre enn halvparten av kommunene stiller sikkerhetskrav til transport i skoletiden.
- Praktisk talt alle barneskoler har krav om bruk av hjelm på sykkelturet i skoletiden, mens bare 63 prosent av ungdomsskolene stiller slikt krav.
- Det er mer trafikkopplæring på barnetrinnet enn på ungdomstrinnet.

Skoler som har en trafikkansvarlig lærer og som har trafikk nedfelt i skolens egne planer, følger opp trafikk som en del av Kunnskapsløftet i større grad enn andre skoler. Disse skolene involverer foreldrene mer i trafikkopplæringen, og de benytter seg i større grad av materiell og læringsressurser. På nasjonalt nivå er det satt følgende mål innen 2014:

Mål 2014

80% Minst 80% av grunnskolene* har trafikkopplæring i sine lokale planer (70% i 2009).

Minst 80% av ungdomsskolene stiller krav om bruk av hjelm på sykkelturet i skoletiden.

* det er store variasjoner mellom barnetrinn og ungdomstrinn

1.2 Hva sier Kunnskapsløftet?

Vi anbefaler følgende progresjon i trafikkopplæringen:

08. trinn Sykkelhjelm og refleks

09. trinn Rusmidler i trafikken, lys, syn og farger

10. trinn Bilbelte, hjelm, fart og akselerasjon

Trafikksikkerhet på ungdomstrinnet bygger på kompetansemål fra barnetrinnet:

- elevene skal kunne følge trafikkregler for fotgjengere og syklister (kroppsoving etter 4.trinn)
- elevene skal kunne praktisere trygg bruk av sykkel som fremkomstmiddel (kroppsoving etter 7.trinn)

På ungdomstrinnet er følgende kompetansemål knyttet til trafikk:

- gjøre greie for hvordan trafikksikkerhetsutstyr hindrer og minsker skader ved uhell og ulykker (naturfag etter 10. trinn)

Andre relevante kompetansemål hvor trafikk kan knyttes inn i naturfag på ungdomstrinnet:

- gjøre rede for begrepene fart og akselerasjon, måle størrelsene med enkle hjelpemidler og gi eksempler på hvordan kraft er knyttet til akselerasjon (fenomener og stoffer)
- gjennomføre forsøk med lys, syn og farger, beskrive og forklare resultatene (fenomener og stoffer)
- gjøre greie for hvordan bruk av rusmidler kan føre til helseskader og drøfte hvordan den enkelte og samfunnet kan forebygge helseskadene (kropp og helse)
- skrive logg ved forsøk og feltarbeid og presentere rapporter ved bruk av digitale hjelpemidler (forskerspiren)
- forklare betydningen av å se etter sammenhenger mellom årsak og virkning og forklare hvorfor argumentering, uenighet og publisering er viktig i naturvitenskapen (forskerspiren)

KAPITTEL 01

GRUNNLEGGENDE FERDIGHETER I NATURFAG – med trafikk som tema

Å kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig kan være:

- argumentere for bruk av sikkerhetsutstyr og gi konstruktive tilbakemeldinger til medelever
- beskrive egne opplevelser og observasjoner av hvordan hjelm, belte og refleks fungerer
- skrive rapporter fra eksperimenter og forsøk med hjelm, belte og refleks
- formulere spørsmål og hypoteser om kreftene ved en kollisjon

Å kunne lese kan være:

- lese og forstå oppgavetekst knyttet til forsøk med hjelm, belte og refleks
- finne informasjon om trafiksikkerhet på ulike nettsteder, i aviser og læreverk
- lese og reflektere over en ulykkesstatistikk

Å kunne regne kan være:

- bruke og forstå benevninger knyttet til trafikk, som for eksempel: strekning, tid, masse, fart, akselerasjon og kraft
- bruke formler for å gjøre beregninger knyttet til forsøk om hjelm, belte og refleks
- tolke resultat fra egne beregninger og kunne sette disse inn i en større sammenheng
- gjøre lokale undersøkelser, for eksempel undersøke sykkelhjelmbruken ved egen skole, og bruke disse dataene til å lage statistikk

Å kunne bruke digitale verktøy kan være:

- bruke Excel til å sette opp en statistikk etter tellinger, eller gjøre beregninger i forhold til fart og krefter
- bruke ulike nettsteder for dokumentasjon, informasjon, publisering, opplæring og visualisering. Se tips under:

LENKER:

www.ssb.no

www.trafikkogskole.no

www.naturfag.no

www.vegvesen.no

TVERRFAGLIG

Det er mange muligheter til å arbeide tverrfaglig med trafikk:

- Samfunnsfag (teknologiske endringer, rus, miljø, regler, argumentasjon, sanksjoner)
- Matematikk (statistikk, undersøkelser, ordne og gruppere data)
- Kroppsøving (førstehjelp, livsstil og helse)
- Religion, livssyn og etikk (verdivalg, gruppepress, identitet, ungdomskultur)
- Kunst og håndverk (design av produkter)

TRAFIKALT GRUNNKURS

I 2005 ble det åpnet for at trafikalt grunnkurs kan bli gitt som et tilbud på 10.trinn. Trafikalt grunnkurs er første trinn i føreropplæringen og er et obligatorisk kurs på 17 timer som alle må ta, uansett kjøretøyklasse. Målet er å gi fremtidige trafikanter grunnleggende trafikkforståelse. Lærere som vil undervise i trafikalt grunnkurs må ha en spesialutdanning godkjent av Vegdirektoratet.

TRAFIKK VALGFAG

Høsten 2013 innføres valgfaget trafikk. Valgfaget er på 57 årstimer og skal tilrettelegges for bred variasjon i metoder og ta i bruk forskjellige læringsarenaer. Valgfaget inneholder alle komponentene i Trafikalt grunnkurs, som er trinn 1 i føreropplæringen. Skolen tilrettelegger selv for at elever kan få valgfaget godkjent som Trafikalt grunnkurs etter veimyndighetenes gjeldende bestemmelser. I valgfaget kan det også tilrettelegges for annen trafikkrelatert opplæring etter gjeldende bestemmelser.

Det skal også utarbeides en veiledning og eget støttemateriell til valgfaget.

1.3 Kort om ungdomsulykker i trafikken

Ungdom i aldersgruppen 15-24 år er den mest ulykkeutsatte aldersgruppen i Norge. En typisk ungdomsulykke skjer i helgen om natten, ofte med mange i bilen. Vanlige årsaker til dødsulykker er høy fart, rus, manglende bruk av bilbelte, manglende kjørererfaring eller en kombinasjon av de fire. Størsteparten av de alvorligste ulykkene skjer utenfor tettbygd strøk.

FART

Fart er en medvirkende årsak til skadeomfanget av en ulykke i 2/3 av ungdomsulykkene. Det kan være mange forklaringer på hvorfor unge kjører for fort, som å søke spenning, bryte grenser og teste seg selv. Vi vet at gruppepress kan oppstå.

RUS

Rus er en medvirkende faktor til det høye tallet ungdomsulykker i Norge. Det er ofte kominasjonen av rus, høy fart og manglende beltebruk i alvorlige ungdomsulykker. Rusede passasjerer kan også være en medvirkende årsak til skadeomfanget; jo mer alkoholpåvirket man er, jo mindre reflekterer man over hvordan føreren av bilen kjører.

BILBELTE

Bilbelte er bilens viktigste sikkerhetsutstyr og kan i mange ulykker være skille mellom liv og død. Rundt 95% av alle førere og forsetepassasjerer bruker bilbelte, mens av de drepte ungdommene er det bare cirka halvparten som bruker bilbelte.

UERFARNE FØRERE

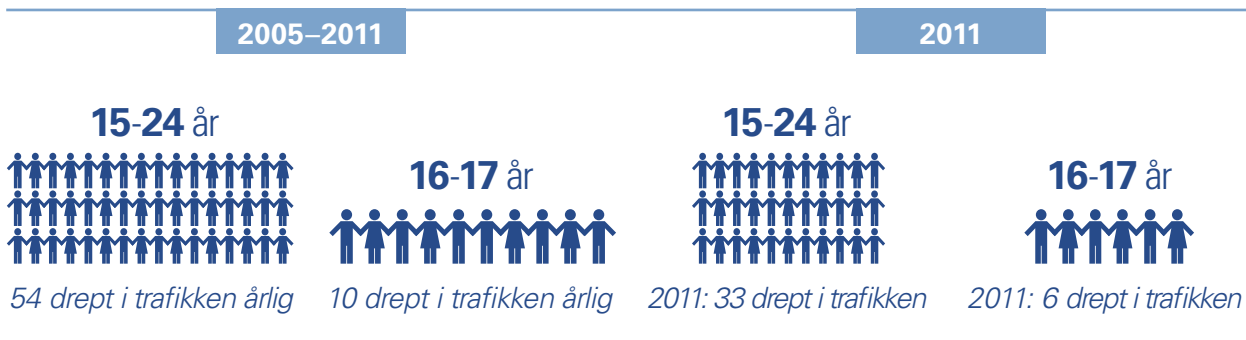
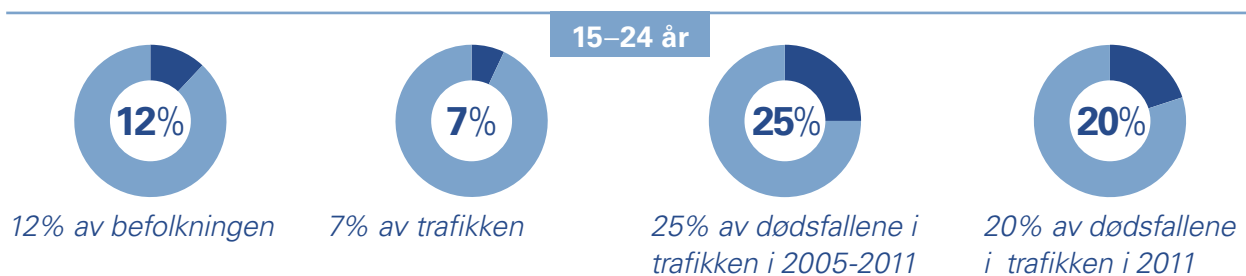
Uerfarne førere kjennetegnes ved at de enda ikke har automatisert kjøreferdighetene sine og dermed mangler gode rutiner. Mange har en overdreven tro på egne ferdigheter, er uoppmerksomme og har dårlig vurderings-evne. Ulykkesstatistikken viser at risikoen halveres de første 6 månedene etter førerkorttervervelse.

KAPITTEL 01

UNGDOMSULYKKER

Aldersgruppen 15-24 år er overrepresentert i trafikkulykkene. De står for 12% av befolkningen og 7% av trafikkarbeidet. Men utgjør hele 25% av de omkomne i trafikken.

I 2011 sank det totale antallet dødsulykker drastisk. Ungdomsulykkene gikk også ned. 33 personer i alderen 15–24 år omkom, noe som utgjør snau 20 prosent av alle trafikkdrepte. Vi må helt tilbake til 1955 for å finne et år med færre omkomne ungdommer på veiene. Nedgangen er størst blant de unge voksne i alderen 20-24 år, der vi nesten ser en halvering. Det er også færre omkomne 18- og 19-åringene. Når det gjelder 16- og 17-åringene er det en nedgang fra gjennomsnittlig 10 drepte hvert år i syvårsperioden til 6 i 2011.

Ulykkesstatistikken viser likevel en stor økning i antall ulykker det året ungdommene fyller 16 år. Antall drepte og hardt skadde gutter øker kraftig rundt 16-årsalder. Hos jentene ser vi en markant økning i antall drepte og hardt skadde først ved 18-årsalderen, men tallene for jentene er på et langt lavere nivå enn hos guttene.

1.4 Kjennetegn ved ungdom som trafikanter

Kjennetegn ved ungdom som trafikanter:

- ▲ Påvirkes i stor grad av jevnaldrende.
- ▲ Stor tro på egne ferdigheter.
- ▲ Tester grenser.
- ▲ Mangelfull risikoforståelse.
- ▲ Sitter ofte på med ferske sjåfører.
- ▲ Tar etter hvert i bruk motoriserte kjøretøy, men har liten erfaring som sjåfør.

Dagens ungdom er godt orientert om samfunnet rundt seg og tilpasser seg i stor grad det de tror forventes av dem. Ungdom er tilbøyelige til å gi etter for vennegjengens krav, noe som også gjelder adferd i trafikken. Blir de for eksempel oppfattet som pysete, redde eller avvikende av ungdommer de sammenlikner seg med, kan dette være en stor belastning. Vennegjengen har derfor stor innflytelse på hvorvidt en ungdom bruker refleks, sykkelhjelme, trimmer mopeden og kjører alkoholpåvirket eller for fort.

Ungdom kan være impulsive, og i mange tilfeller tenker de ikke over konsekvensene av egne handlinger. Nyere hjerneforskning viser at den delen av hjernen som gir utløp for følelser og impulser utvikles langt tidligere enn den delen som kontrollerer disse følelsene. Sistnevnte funksjon er hos gutter ofte ikke ferdig utviklet før i 25-26 års alderen, mens den hos jenter er ferdig utviklet i 22-23 årsalderen. Dette kan kanskje bidra til å forklare de høye ulykkestallene blant ungdom generelt, samt det faktum at gutter er overrepresentert.

22-23 år

Jenters impuls kontroll er ferdig utviklet.

25-26 år

Gutters impuls kontroll er ferdig utviklet.

KAPITTEL 01

1.5 Trafikkopplæring for tenåringer – noen prinsipper og anbefalinger

Vi anbefaler:

- Gjør praktiske forsøk og la elevene gjøre egne erfaringer.
- Bruk nærmiljøet og la elevene kartlegge, registrere og dokumentere sine funn.
- Ta utgangspunkt i aktuelle saker, ulykker og nestenulykker elevene kjenner til.
- La elevene ta stilling til dilemmaer og delta i diskusjoner.
- La elevene få innblikk i konsekvensene av en alvorlig ungdomsulykke.
- Involver foreldrene gjennom foreldremøte.

Trafikksikker atferd kommer ikke av seg selv, den må læres. Opplæringen skal tilrettelegges slik at de unge utvikler evne til refleksjon, risikoforståelse, til å ta andres perspektiv og til å samarbeide. Tradisjonelt tenker mange på skolens trafikkopplæring som kunnskaper og ferdigheter. Trafikkopplæring er imidlertid ikke bare formidling av faktakunnskap og regler, men innebærer også å påvirke holdninger og atferd. Grunnen til at mange trimmer mopeden eller kjører for fort, er ikke først og fremst mangel på kunnskap om bestemmelsene, men mangel på respekt for disse.

Det er et mål at de unge selv skal være aktive og kunne ta stilling til den kunnskapen og den informasjonen de får. God trafikkopplæring baserer seg på at elevene blir involvert og har innflytelse.

Som trafikanter må vi ha evne til å samarbeide, til selvkontroll og til selvhevdelse. Det kreves at vi deler plassen med andre, tar andres perspektiv, følger regler, behersker følelser, venter på tur og kan inngå kompromisser. En god trafikant tar hele tiden selvstendige valg og gjør egne vurderinger, og disse vurderingene skjer i kontinuerlig samhandling med andre. Trafikken må forstås som et samspill mellom mange forskjellige deltagere. God trafikkopplæring bidrar til at elevene blir både selvstendige og dyktige til å samarbeide. Samarbeidsoppgaver må derfor inngå i trafikkopplæringen.

MER INFO:

Mer informasjon finner du i rapporten «Tenåringer i trafikken – Kunnskapsgrunnlag om ungdom og trafikksikkerhet». Utgitt av Trygg Trafikk i 2011.

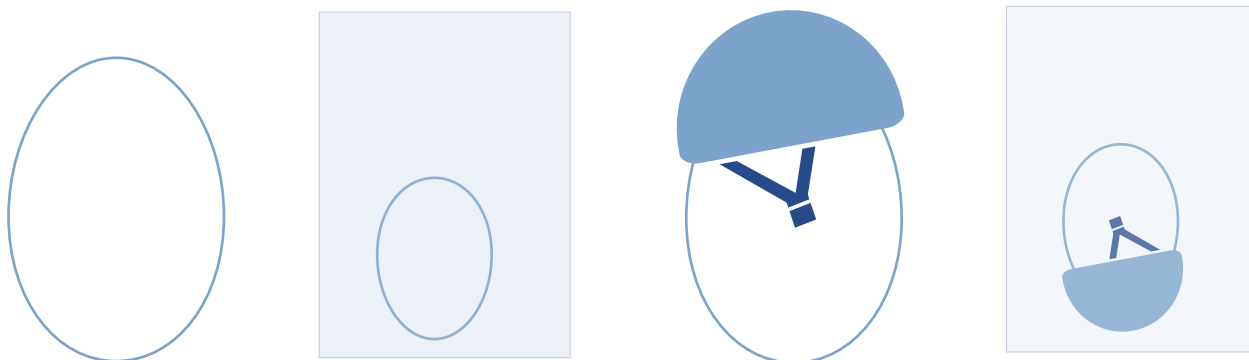

Trafikkopplæring i praksis

KAPITTEL 02

2.1 Forsøk med egghjelm

I egghjelmforsøket undersøkes betydningen av sykkelhjelmbruk ved å se på hvor mye et egg tåler før det sprekker, med og uten hjelm.

MER INFO:

Elevark og lærerveiledning kan lastes ned på: www.trafikkogskole.no/laerer
 Demonstrasjonsfilmer og fakta om sykkelhjelm: www.trafikkogskole.no/8-10
 Eggjelmer kan kjøpes på: www.tryggtrafikk.no/nettbutikk

Oppfølgingsspørsmål:

- ❓ Hvorfor er det viktigere å beskytte hodet enn andre kroppsdeler?
- ❓ Hvordan skal hjelmen sitte på hodet og hvorfor?
- ❓ Synes du at sykkelhjelm bør vært påbudt? Begrunn svaret.
- ❓ Hva kan du gjøre for å få flere til å bruke sykkelhjelm?

KAPITTEL 02

2.2 Temadag sykkel

Skolen kan arrangere en hel eller en halv sykkel dag. Dette passer godt for 8. trinn. Forslag til poster:

Design din egen hjelm

Bruk programmet på www.designdinhjelm.no og design din egen hjelm.

A

Forsøk med egghjelm

Forsøket er beskrevet i punkt 2.1.

B

Hjelmtelling

Elevene kan stå ved et kjøpesenter, ved en barneskole, eller en videregående skole og telle syklistene med og uten hjelm. Lag statistikk og presenter resultatet av undersøkelsen.

C

Påbudt utstyr på sykkel

Lag spørreundersøkelser hvor elevene undersøker om folk vet hva som er godkjent utstyr på sykkel. Del gjerne opp spørreundersøkelsen i a) barn b) voksne c) sykkelforhandlere.

Overfor sykkelforhandlere kan spørsmålene utvides med: Selges syklene med riktig utstyr? Hva koster det å sette sykkelen i skikkelig stand med alt påbudt utstyr? Spørreundersøkelsen overfor barn og voksne kan eventuelt utvides med noen sykkel spørsmål: Er det tillatt å sykle på fortau? Hvor kan du ikke sykle? Hva er reglene for passasjer på sykkel? Elevene kan til slutt lage statistikk og presentere resultatene av undersøkelsene.

D

Avstandsbedømming i skolegården

E

På denne posten skal elevene bli bevisst hvordan de bedømmer avstand og hvilke feilbedømmelser som er vanlig. Deretter hvilke konsekvenser dette kan få. Mål opp en avstand på 250 meter fra et punkt, helst i nærheten av en bilvei. Plasser gjenstander av forskjellig størrelse langs denne avstandslinjen, for eksempel en refleksbrikke, en refleksvest, en sykkel og en bil. Lag et skjema på papir med de ulike gjenstandene og be elevene stå ved utgangspunktet og anslå hvor langt unna de ulike gjenstandene er. Etterpå går dere inn og lister opp elevenes forslag på en tavle eller flippover. Hva kan dere se av anslagene som er foreslått? Hvilke konsekvenser kan dette ha i trafikken?

Sannsynlig resultat:

- Store gjenstander ser nærmere ut enn det de i virkeligheten er.
- Små gjenstander ser lengre unna enn det de virkelig er.
- Avstand innenfor 50 meter klarer man å bedømme rimelig bra.
- Ved avstander lengre unna blir feilmarginene større og større.

Sykkelteori

F

Trygg Trafikk har sykkelmaterieil til bruk på 6. og 7. trinn som heter «Trå til». Bruk gjerne dette materiellets «Sykkelhefte 2» og «Sykkelprøve 2» som utgangspunkt.

Her er noen anbefalte sykkel situasjoner som ofte trenger repetisjon:

- Vikeplikt, høyreregelen, vikeplikt på fortau og gang- og sykkelveier.
- Sykling i veikryss.
- Sykling i rundkjøring.

Ferdighetsløype i skolegården

G

Lag en ferdighetsløype i skolegården. Elevene trenger varierte utfordringer. Legg gjerne deler av løypa i et kupert terreng. Forslag til ferdighetsløype finner du på Trygg Trafikks YouTube-kanal www.youtube.com/user/TryggTrafikkNorge Filmen heter: «Sykkelprøven i skolegården».

Sykling i trafikken

H

Bestem en løype i skolens nærmiljø som inneholder flest mulig av de forskjellige trafikk situasjonene som elevene møter på skoleveien sin. Halv klasse sykler og halv klasse observerer og filmer. Bytt deretter roller.

Diskusjon inne i etterkant:

- A Forskjell på fotgjengerrolle og førerrolle.
- B Valg av trafikale løsninger for å kunne komme trygt rundt.

KAPITTEL 02

2.3 Refleksaktiviteter

Bakgrunn

I DISSE EKSEMPLENE KJØRER BILEN MED NÆRLYS OG HAR EN FART PÅ 50 KM/T:

- DU ER SYNLIG PÅ: ■ 30 meters avstand uten refleks ■ 140 meters avstand med refleks
- SJÅFØREN HAR: ■ 2 sekunder på å se deg uten refleks ■ 10 sekunder på å se deg med refleks
- **35%** av alle fotgjengerulykker skjer i mørket.
- Risikoen for å bli påkjørt reduseres med **85%** hvis du bruker refleks.
- Nasjonale tellinger av voksne fotgjengere viser at bare **28%** bruker refleks (2011-tall).

Refleksdemonstrasjon ute

A

Bruk skolegården, en idrettsplass eller en veistrekning med liten trafikk og gjennomfør en demonstrasjon som forklart her: www.tryggtrafikk.no/filestore/Originalen.pdf

Refleksdemonstrasjon inne

B

Finn en mørk korridor, gymsal eller et klasserom. Bruk lommelykt og lys på forskjellige gjenstander. Lys på mørke og lyse klær, ulike typer refleks, ny og gammel refleks. Annet som kan sjekkes: aluminiumsfolie, stål, speil, glitter, skilt, nødutganger, refleksveststoff og annet reflekterende og ikke-reflekterende materiale.

Refleksverksted

C

La gjerne elevene forme et bilde i Photoshop før dette brukes som form til å lage egne reflekser på refleksfolie. Elevene velger form selv og kan sette på lenke eller bånd for å henge refleksen på jakke, veske eller sekk. For inspirasjon og mer detaljert forklaring, se www.trafikkogskole.no/laerer Se deretter under 8. – 10. trinn og under meny-punktet refleks.

Plakater, annonsetekster eller film

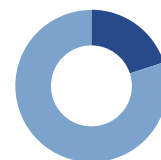
D

Bruk refleks som tema for å lage plakater, reklamefilm, slagord eller annonsetekster med oppfordring til bruk av refleks. Se faktaboks om refleks over.

Refleksutstilling

E

Bruk elevenes egenproduserte reflekser og plakater og lag en refleksutstilling i skolens myldreområde. Ha gjerne en kåring til slutt. Velg for eksempel den mest trafikksikre refleksen, den fineste, den styggeste eller den morsomste. Velg også det beste slagordet, den beste plakaten eller den beste filmen.

2.4 Statistikk

Hva er statistikk?

A

Diskuter hva statistikk er med elevene i klassen. Lag en definisjon uten å bruke ordbok eller andre hjelpemidler.

Bruk eksisterende statistikk

B

Bruk statistiske tabeller fra et av nettstedene under:

- Statistisk Sentralbyrå (veitrafikkulykker med personskade): www.ssb.no/vtu.
- Trafikkskadestatistikk (kun materielle skader): www.fno.no.
Velg *Statistikk*, *Skadeforsikring* og *trafikkskadestatistikk (TRAST)*.

Velg ut det mest interessante, for eksempel forskjellen i antall eller typer ulykker mellom fylker, forholdet mellom bestemte trafikant- eller aldersgrupper. Elevene bruker den grafiske fremstillingsformen de synes egner seg best til å presentere statistikken.

Lag egen statistikk

C

La elevene gjennomføre en undersøkelse på ett eller flere trinn for å finne ut noe om elevenes holdninger til og erfaringer med et eller flere trafikkrelaterte temaer. Temaer kan for eksempel være bruk av sykkelhjelmer, bruk av bilbelte i baksetet eller å ha sittet på med noen som har kjørt for fort. Fremstill resultatene grafisk.

Hvorfor statistikk?

D

Diskuter:

- Hvorfor trenger vi statistikk?
- Kan man stole på statistikken? Begrunn svaret.
- I forbindelse med sykkelulykker snakker man ofte om "mørketall". Hva er det?
- Hva kan begreper som skjevheter og feilkilder bety?

KAPITTEL 02

2.5 Et innblikk i en alvorlig ungdomsulykke

Søndag 13. april 2008 skjer det en ulykke i nærheten av Stryn. Camilla på 15 år mister livet. Sjåføren og 2 passasjerer overlever. Høy fart er en medvirkende årsak til ulykken.

Trygg Trafikk har laget en 10 minutter lang film som gir et innblikk i konsekvensene av denne ulykken. Filmen skal brukes sammen med et etterarbeid som tar for seg perspektivet til sjåføren, til vennene og til Camilla. Dette er en ekte og sterk film og vi anbefaler at den brukes på 10. trinn.

Filmen med etterarbeidet heter «Kunne det vært deg?» og er tilgjengelig på www.trafikkogskole.no/8-10 Bruk også «Kunne det vært deg?» som en igangsetter for å snakke om trafikksikkerhet i nærmiljøet.

2.6 Rollespill knyttet til en alvorlig ulykke

Bruk teksten under eller ta utgangspunkt i en aktuell ulykke eller nestenulykke elevene kjenner til.

Fire alvorleg skadd i trafikkulykke

(Lillehammer/P4):

Fire ungdomar vart alvorleg skadd i ei trafikkulykke på E 18 ved Østfoldstøtta i Akershus ved 18:30-tida i kveld. To av dei fire ungdomane sit fastklemd i vraket, opplyser politiet i Follo. Brannvesen, ambulanse og politi er på staden. Det er førebels uklart kva som er årsaka til ulykka og kor mange køyretøy som er involvert.

Elevene deles i grupper på fire. Hver gruppe får 15 minutter til å løse oppgave A og B, før begge rollespillene skal vises for de andre elevene.

Diskusjon inne i etterkant:

- A** I bilen rett før ulykken. Lag et rollespill der ulykken blir et faktum.
- B** I bilen rett før ulykken. Lag et rollespill der ulykken unngås.

2.7 Aktivt verdivalg – med påstander

La elevene sitte i en ring. Presenter en del påstander som de skal ta stilling til. Er eleven uenig i påstanden, blir han/hun sittende. Er eleven enig, reiser han/hun seg fra stolen og finner seg en ny stol. Er eleven usikker, holdes armene i kors foran brystet. Spør noen av de elevene som flyttet seg, ble sittende eller var usikre hvorfor de tok det valget de tok.

- *Ja, jeg skulle gjerne ha satt utfor et høyt fjell med en hang-glider.*
- *Vinterferie er bedre enn sommerferie.*
- *Voksne har dårligere trafikkvaner enn ungdom.*
- *Ungdom blir sikrere bilførere som voksne dersom de kjører moped først.*
- *Menn er bedre bilførere enn kvinner.*
- *Om sommeren går ulykkestallene ned.*
- *Det er lettere å få venner dersom en har eller får låne seg bil når en er 18 år.*
- *Det er farligere å kjøre moped enn bil.*
- *Det er tøft å kjøre fort.*
- *Det er lett å bli presset av andre til å kjøre fort.*
- *Jeg tør å stå imot press fra andre venner.*

2.8 Aktivt verdivalg – egne meninger

Gi elevene ulike spørsmål som de skal forholde seg til. De får 4 valg, ett for hvert hjørne i rommet. Hvilke valg som er hvilket hjørne bestemmes av deg som lærer og forklares i forkant av øvelsen.

Hvilke trafikkregler tror du ungdom oftest bryter?

01. For høy fart **02.** Kjører uten bilbelte **03.** Kjører ruspåvirket **04.** Annet - åpent hjørne

I hvilke situasjoner tror du at de alvorligste trafikkulykkene skjer?

01. Ved høy fart **02.** Ved kjøring uten bilbelte **03.** Ved ruspåvirket sjåfør **04.** Annet - åpent hjørne

Hva ville du være reddest for å oppleve som passasjer i bil?

01. Høy fart **02.** Uerfaren sjåfør **03.** Ruspåvirket sjåfør **04.** Annet - åpent hjørne

Gjennomføring og progresjon:

- Gå til det hjørnet du mener betyr mest, eller er mest riktig for deg.
- Fortell hverandre hvorfor dere gikk til akkurat dette hjørnet.
- Del begrunnelsene fra hvert av hjørnene etter tur.
- Gi en åpning for at elever kan bytte hjørne etter begrunnelsene er delt.
- Dersom en elev står alene i et hjørne, går læreren dit, lytter til og snakker med denne.

KAPITTEL 02

2.9 Argumentasjonsoppgave om bruk av bilbelte

Hvorfor bruker ikke alle bilbelte?

Bilbelte er det mest effektive sikkerhetsutstyret som finnes i bil. Dersom alle i bilen brukte belte, ville omkring 50 liv vært spart i trafikken hvert år. Hvorfor er det da noen som fortsatt ikke bruker bilbelte?

Del 1

Be elevene skrive ned de vanligste unnskyldningene de tror folk har for ikke å bruke bilbelte.

Få deretter unnskyldningene opp på tavla. Arbeid så gruppevis med gode motargumenter til unnskyldningene. Lag en felles oversikt, for eksempel på en plakat som henges opp i klasserommet. Be til slutt elevene skrive et leserinnlegg der de argumenterer for sine synspunkt.

Del 2

Sett elevene inn i følgende situasjon:

Du sitter i en bil sammen med vennene dine og en eller flere i bilen tar ikke på seg bilbelte.

- A** Hva velger du å gjøre? Hvilke argumenter vil du bruke?
- B** Hva kan konsekvensen av valget ditt være?
- C** Hvilke andre måter kunne du ha løst dilemmaet på? Hvilke argumenter ville du bruke her? Hvilke konsekvenser kan disse alternativene få?
- D** Oppsummer i plenum.

Denne oppgaven kan også gjennomføres som rollespill. En elev kan være sjåfør og andre elever kan være passasjerer.

Eksempler på unnskyldninger for ikke å bruke bilbelte:

Jeg klarer å holde meg fast hvis vi krasjer

Når farten blir høyere enn 10 km/t vil svært få være sterke nok til å holde igjen kroppstingden, samme hvor mye muskler du har.

Jeg har airbag

Airbagen virker ikke alene. Den er avhengig av at du har på bilbeltet. Airbagen utløses i en fart på 300 km/t og vil skade deg om du ikke sitter fastspent.

Bilen min er så trafikksikker

Bruker du bilbelte holdes du på plass i setet og stopper opp sammen med bilen hvis det skjer en ulykke. Uten bilbelte blir du kastet rundt i bilen med stor kraft. Et solid karosseri hjelper deg ikke da.

Jeg skal bare i butikken

Mange lar være å bruke bilbeltet på korte turer. Men det er korte turer vi har flest av, og det er også på disse turene de fleste ulykkene med personskaade skjer.

Jeg bruker bare belte på langturer og når jeg kjører fort

Tenk deg skadene du kan få hvis du løper så fort du kan rett i en vegg. Da har du bare en fart på 20 km/t. Å kolliderer i 50 km/t uten belte tilsvarer et fritt fall fra 4. etasje.

Det er mye tryggere å sitte bak, jeg trenger ikke belte i baksetet.

Det er like viktig å bruke belte i baksetet som i forsetet. Sitter du uten bilbelte i baksetet kan du skade både deg selv og den som sitter i setet foran deg.

Det tar så mye tid å ta av og på beltet

Det tar omtrent like lang tid å ta på seg beltet som det tar å sette inn tenningsnøkkelen og vri den rundt.

Det er farlig å ha beltet nær halsen

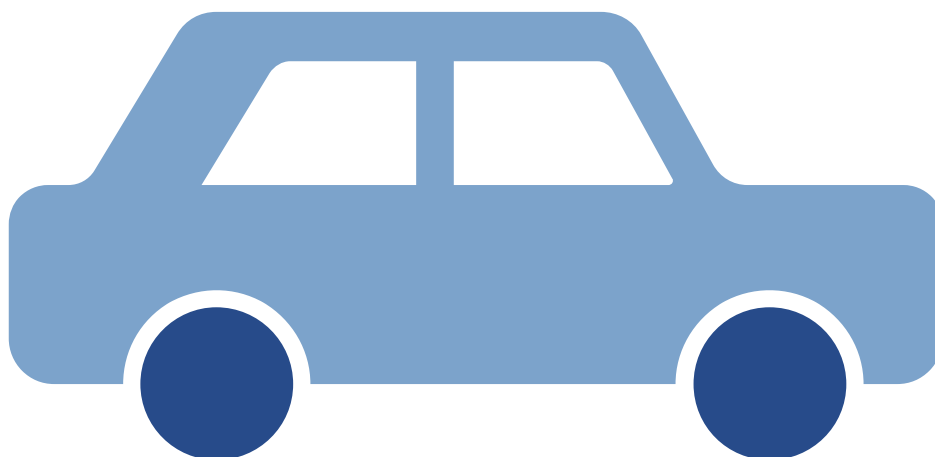
Det er mye farligere å ha beltet langt ute på skulderen. Ved en kollisjon kan overkroppen skli ut av beltet hvis det ikke ligger riktig. Dette kan gi deg alvorlige indre skader eller hodeskader.

Hvis jeg kjører av veien og havner i vannet, kan det hende jeg ikke klarer å løsne beltet og da drukner jeg.

Bruker du ikke belte er det stor fare for at du allerede er skadet og slått bevisstløs når bilen treffer vannet. Med belte er du mindre skadd og kan komme deg ut.

2.10 Argumentasjon for standpunkter om biltrafikk

Bilbruken øker, og prognosene sier at denne utviklingen vil fortsette. Hva slags argumenter har elever for eller mot økt bilbruk?

La den ene halvdel av gruppen skrive ned argumenter for hvorfor vi må planlegge for økt bilbruk (utbygging av veier, parkeringsplasser med mer), mens den andre halvdel skriver ned argumenter for hvorfor vi bør redusere bilbruken i Norge.

Når argumentene er skrevet ned og de er gjort tilgjengelig for alle, går elevene sammen to og to, en fra hver halvdel av klassen, for å intervju hverandre. Den ene forsvarer sin gruppes standpunkt for eller mot økt bilbruk, mens den andre argumenterer imot. Etter 5 minutter bytter elevene roller.

Kommentarer og praktiske tips

Snakk med elevene om verdien av å lytte til andres standpunkt og argumentasjon. Hvordan er det å bruke argumenter som de egentlig ikke står inne for? Hva lærte elevene av denne prosessen? Finner elevene flere argumenter for eller mot bilbruk?

Gå inn på www.naturfag.no og hent opp forsøket ved å søke på «argumentasjon for standpunkt om biltrafikk».

Viktige styringsdokumenter

for elevenes sikkerhet

KAPITTEL 03

3.1 Skolens ansvar for elevenes sikkerhet i skoletiden

Rektor er ansvarlig for at skolen har et internkontrollsystem og det er lærer eller annen ansvarlig voksen som har ansvaret for at rutinene følges slik at elevenes sikkerhet blir ivaretatt. Dette ansvaret er uttrykt i Opplæringsloven §9a-2, i Forskrift til Opplæringsloven kap 12 og i Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.

Utdrag, relevante lover og forskrifter

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v. Kapittel 2 og 3

§2-4 *Ansvar. Internkontroll*

Leder av virksomheten har ansvar for å påse at bestemmelsene i eller i medhold av denne forskrift overholdes, og skal rette seg etter de pålegg som kommunestyret til enhver tid gir. Virksomhetens eier skal påse at det er etablert et internkontrollsystem.

§3-14 *Sikkerhet og helsemessig beredskap*

Virksomheten skal planlegges og drives slik at skader og ulykker forebygges. Virksomheten skal ha rutiner og utstyr for håndtering av ulykkes- og faresituasjoner. Rutinene og sikkerhetsutstyret skal være kjent for alle, herunder barn og elever.

Opplæringsloven

§ 9a-2 *Det fysiske miljøet*

Skolane skal planleggjast, byggjast, tilretteleggjast og drivast slik at det blir teke omsyn til tryggleiken, helsa, trivselen og læringa til elevane.

Det fysiske miljøet i skolen skal vere i samsvar med dei faglege normene som fagmyndigheitene til kvar tid anbefaler. Dersom enkelte miljøtilhøve avvik frå desse normene, må skolen kunne dokumentere at miljøet likevel har tilfredsstillande verknad for helsa, trivselen og læringa til elevane.

Forskrift til opplæringsloven

§ 12-1 *Tryggleik for elevane*

I tillegg til dei krav om førebygging av skade og ulykke som følgjer av andre lover og forskrifter, deriblant m.a. opplæringslova, dei delar av arbeidsmiljølova som er gjorde gjeldande for ulike opplærings situasjonar og forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v., gjeld dette:

- A** Når skolen er ansvarleg for tryggleiken til elevane, må tilsynet i praksis vere forsvarleg i forhold til risikoen for at skade eller ulykke kan skje.

3.2 Skolens ansvar for elevenes sikkerhet på skoleveien

Kommunen er pålagt å ha en ulykkesforsikring for elevene, forsikringen skal også gjelde på veien mellom skole og hjem. Dette gir kommunen et ansvar for at elevene skal komme trygt til og fra skolen. Skolen bør avklare med kommunen hvordan dette ansvaret bør ivaretas.

Elevene har rett til fri skoleskyss dersom skoleveien blir lenger enn 4 km for 2.-10 klasse og dersom skoleveien er særlig farlig eller vanskelig. En veileder til hvordan en kan vurdere om en skolevei er særlig farlig, kan lastes ned fra www.tryggtrafikk.no.

Utdrag, relevante lover og forskrifter

Forskrift til opplæringsloven

§ 8-1 *Plikt til å sørge for ulykkesforsikring for elever*

Kommunen og fylkeskommunen pliktar å sørge for ulykkesforsikring for elevene.

§ 8-4 *Når og kvar forsikringa skal gjelde*

Forsikringa skal gi eleven dekning for ulykkeskade som har hendt

- A** på opplæringsstaden i opplæringstida
- B** på veg mellom heim og opplæringsstad

Opplæringsloven

§ 7-1 *Skyss og innlosjering i grunnskolen*

Elevar i 2.-10. årstrinn som bur meir enn fire kilometer frå skolen har rett til gratis skyss. For elevar i 1. årstrinn er skyssgrensa to kilometer. Elevar som har særleg farleg eller vanskeleg skoleveg har rett til gratis skyss utan omsyn til veglengda.

KAPITTEL 04

Trafikksikker skole

For å ivareta trafikkopplæringen og trafikksikkerheten på ungdomsskolen på en best mulig måte anbefaler Trygg Trafikk følgende:

LÆREPLAN

1

Skolen har en lokal læreplan i trafikk som blir årlig evaluert og oppdatert. Se www.trafikkogskole.no/laerer for eksempler.

GODE RUTINER

2

Skolen har gode rutiner for at planen blir fulgt opp blant ansatte, elever og foreldre og har en trafikkansvarlig lærer.

INFORMASJON TIL ELEVENE

3

Alle kontaktlærere informerer elevene på starten av skoleåret om:

- sikker skolevei og sikker adkomst til skolen
- skolens regelverk rundt sykling og hjelmbruk, bruk av belter i buss, av- og påstigning ved bussholdeplass, sykkel- og mopedparkering.

SYKKELHJELM

4

Skolen stiller krav om bruk av sykkelhjelmer på turer i skoletiden.

BILBELTE I BUSS OG TAXI

5

Skolen stiller krav til busselskap og drosjer om belter og trafikksikker atferd ved kjøp av transporttjenester i skoletiden.

TRAFIKK PÅ FORELDREMØTE

6

Trafikk inngår som tema på minst ett foreldremøte årlig, med noe av følgende innhold:

- Foreldre som rollemodeller: Filmen «Far og sønn kjører bil» kan hentes fra Trygg Trafikks YouTube-kanal, og noen av øvelsene i 2.7 eller 2.8 kan brukes.
- Øvingskjøring: Orienterer om Trafikalt grunnkurs/trafikk valgfag og betydningen av øvingskjøring.
- Trafikksikkerhet i skolens internkontrollsystem med informasjon og drøfting rundt sykkelhjelmer, moped, parkering og sikkerhet på skoleveien.

TRYGG TRAFIKK

Trygg Trafikk
Tlf.: +47 22 40 40 40
NO 970 133 410 MVA

hovedkontor@tryggtrafikk.no
www.tryggtrafikk.no
www.trafikkogskole.no

Besøksadresse:
Tollbugata 32
0152 Oslo

Postadresse:
Postboks 2610 St. Hanshaugen
0131 Oslo